

Przeciwdziałanie cyber- przemocy wśród uczniów

scenariusz lekcji dla uczniów gimnazjum

Autorzy: dr Łukasz Srokowski

Kontakt:

Stowarzyszenie "Miasta w Internecie"

ul. Krakowska 11a

33-100 Tarnów

tel.: +48 14 628 42 10, 688 80 12

fax: +48 14 628 43 11

Artur Krawczyk

tel. +48 502 357 587

e-mail: a.krawczyk@mwi.pl

Więcej informacji na temat projektu:
CYFROWOBEZPIECZNI.pl - Bezpieczna Szkoła Cyfrowa,
na stronie www.cyfrowobezpieczni.pl

Więcej informacji na temat Stowarzyszenia "Miasta w Internecie"
na stronie www.fabrykaprzyszlosci.pl

Projekt jest współfinansowany przez Ministerstwo Edukacji Narodowej w ramach zadania publicznego "Poprawa kompetencji pracowników szkoły, uczniów i ich rodziców w zakresie bezpiecznego korzystania z cyberprzestrzeni oraz reagowania na zagrożenia"

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Na tych samych warunkach 3.0 Polska

– Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/>

O projekcie Cyfrowobezpieczni.pl

Projekt „Cyfrowobezpieczni.pl – Bezpieczna Szkoła Cyfrowa”, nazywany dalej Cyfrowobezpieczni.pl jest współfinansowany ze środków budżetu państwa otrzymanych od Ministra Edukacji Narodowej w ramach rządowego programu „Bezpieczna +” mającego na celu wspomaganie organów prowadzących szkoły w zapewnianiu bezpiecznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach w latach 2015-2018.

Projekt ten ma stanowić odpowiedź na problemy związane z coraz silniejszą obecnością technologii cyfrowych w życiu uczniów. Ze względu na bardzo dużą złożoność tego tematu, konieczne było zaplanowanie działań, które będą w systemowy sposób dotykały wszystkich aspektów zetknięcia się świata cyfrowego i polskiej szkoły.

Temat ten ma bowiem co najmniej dwa oblicza. Z jednej strony komputery, smartfony i ciągły dostęp do Internetu prowadzą do pojawiania się wielu zupełnie nowych zagrożeń, na które nie są przygotowane ani dzieci, ani rodzice ani system oświatowy. Z drugiej strony mądre wykorzystywane narzędzi cyfrowych w edukacji może prowadzić do bardzo dobrych efektów: większego zaangażowania uczniów, lepszych wyników edukacyjnych, rozwoju ciekawszego i bardziej aktywizującego środowiska nauki. Obie strony problemu są więc istotne dla szkoły i konieczne jest dobre wyważenie działań, tak aby zabezpieczyć dzieci przed zagrożeniami, a jednocześnie nie zniechęcić ich do korzystania z narzędzi cyfrowych.

Jak wynika z badań socjologów, obecność świata cyfrowego działa jako swoisty „wzmocniacz” dla tego, co dzieje się w szkole. Jeżeli szkoła pracuje dobrze, nauczyciele odpowiednio dobierają metody pracy do potrzeb uczniów i umieją wesprzeć ich w rozwoju, wykorzystywanie narzędzi cyfrowych może wzmocnić efekty pracy szkoły. Jednak, jeżeli między uczniami relacje są złe, oparte na braku empatii i życzliwości, narzędzia cyfrowe mogą być katalizatorem wielu negatywnych zjawisk, takich jak nękanie, izolowanie i agresja rówieśnicza. Tak więc, gdy myślimy o zagrożeniach bezpieczeństwa uczniów, nie same narzędzia cyfrowe są kluczowym problemem, ale zjawiska, które eskalują.

Projekt Cyfrowobezpieczni.pl ma na celu zaproponować szkołom systemowe rozwiązania, które pozwolą lepiej wykorzystywać narzędzia cyfrowe dla wspierania rozwoju uczniów, przy jednoczesnym zapewnieniu dzieciom bezpieczeństwa i nauczaniu ich zasad mądrego korzystania z Internetu i urządzeń cyfrowych.

W ramach projektu:

- Odbędzie się blisko 2500 spotkań w szkołach, w ramach Szkolnych Dni Bezpieczeństwa Cyfrowego. W trakcie każdego takich Dni będą miały miejsce spotkania z dyrekcją, nauczycielami oraz uczniami, przeprowadzone przez edukatorów projektu.
- Zrealizowane zostaną 3 edycje konkursu „Jesteśmy Cyfrowobezpieczni!”, w ramach których szkoły będą mogły wygrać cenne nagrody, w tym pełne wyposażenie nowoczesnej pracowni informatycznej.
- Powstaną specjalne punkty konsultacyjne dla dyrektorów szkół, nauczycieli i rodziców.
- Odbędą się 3 Ogólnopolskie Konwenty Bezpiecznej Szkoły, na które zaproszeni będą nauczyciele z całej Polski.
- Przeprowadzone zostaną szkolenia dla blisko 2500 szkolnych liderów bezpieczeństwa cyfrowego.
- Powstanie portal Cyfrowobezpieczni.pl, na którym dostępne będą wszelkie materiały projektowe, w tym 24 scenariusze lekcji dla 4 etapów edukacyjnych, materiały multimedialne i kursy e-learningowe dla nauczycieli.

Niniejszy scenariusz stanowi więc tylko część szerszego projektu – dlatego też zachęcamy Cię do zapoznania się z pozostałymi materiałami projektowymi, dostępnymi również na portalu **Cyfrowobezpieczni.pl**

Spis treści

Wprowadzenie	2
--------------	---

Scenariusz lekcji

Metody pracy	4
Cel lekcji	5
Efekty kształcenia	5
Do przygotowania przed lekcją	5
Przebieg lekcji	6
Załącznik 1: Zadanie „Etykietki”	7
Załącznik 2: Strategie dla uczniów, będących ofiarami przemocy rówieśniczej	9
Załącznik 3: Schemat omówienia filmu	11

Materiały dodatkowe

Etykietowanie uczniów	12
Jakie formy może przyjmować cyberprzemoc?	13
Co robić, gdy nauczyciel dostrzeże pojawienie się cyberprzemocy	14
Relacje między dziećmi a rodzicami jako najważniejszy bezpiecznik	16
Informacje metodyczne	18
Zadania grupowe	18
Dyskusja moderowana	18
Współpraca z rodzicami	19
Zadania rozwojowe dla nauczyciela i literatura dodatkowa	20

Wprowadzenie

W połowie roku 2015 w miejscowości Biezuń popełnił samobójstwo czternastoletni Dominik. Przyczyną była agresja kolegów, nękanie i poniżanie – zarówno w szkole, jak i w sieci. Przez kilka dni tym wydarzeniem żyła cała Polska. Potem o historii Dominika powoli zaczęto zapominać, ale niestety jest ona bardzo symptomatyczna dla tego, co dzieje się w wielu szkołach.

Każda grupa społeczna przydziela różne role jej członkom. W grupach nastolatków bardzo często pojawia się rola „kozła ofiarnego”, osoby którą grupa nęka, na której się wyżywa i wyładowuje. Nie istnieje właściwie żadne konkretny wzorec, który pozwala przewidzieć, jakie dziecko zostanie taką ofiarą grupowej agresji – często jest to kwestia dość przypadkowa. Gdy jednak grupa, zwykle pod przywództwem jednego lub dwóch głównych agresorów, wybierze sobie kogoś na ofiarę, potrafi szybko przypisać go do tej roli, wtłoczyć i na długie lata nadać mu etykietę, z którą samo dziecko będzie się utożsamiać. Dominik zostawił list pożegnalny, w którym napisał do mamy, że przeprasza i że „jest zerem”. Wiele innych dzieci przez lata zmagają się z obniżoną samooceną, wynikającą z traumy bycia ofiarą w szkole.

Nękanie dziecka przez rówieśników nie jest jednak zjawiskiem nowym i nie ma nic wspólnego z Internetem – wynika ono z mechanizmów grupowych i istniało zawsze. Doskonale opisał je w swojej książce „Władca much” William Golding, pokazując, że w zbiorowości dzieci, pozostawionej bez opieki i nadzoru dorosłych, wystąpią wszystkie najgorsze mechanizmy społeczne. Rzeczywistość wielu szkół, w których nauczycielom brakuje narzędzi, aby wpłynąć na zachowania dzieci, pokazuje, że angielski pisarz miał niestety rację.

Uzyskanie przez młodzież dostępu do sieci sprawiło jednak, że zjawisko przemocy rówieśniczej przyjęło nowy, jeszcze bardziej drastyczny wymiar. Kiedyś, dziecko mogło uciec od grupy gnębiącej je w szkole do rodziny, przyjaciół, kolegów z podwórka. Dzisiaj, poprzez ciągłe podłączenie do Internetu, atak może osiągnąć ucznia w każdej chwili i może mieć charakter zmasowany. Agresywny wpis na Facebooku czy wulgarnie przerobione zdjęcie są często natychmiast zauważane przez całą społeczność szkolną, która pędzona instynktem stadnym potrafi się przyłączyć do bezlitosnych igrzysk.

Co więcej, sieć wymyka się całkowicie spoza kurateli dorosłych. Nauczyciele i dyrekcja mogą być całkowicie nieświadomi poniżania i atakowania ucznia na portalu społecznościowym, choć wiedzieć o tym będą doskonale wszyscy uczniowie. Internet pozwala uczniom na prowadzenie drugiego życia, kompletnie

niezależnego od wizerunku tworzonego w szkole, na potrzeby nauczycieli. Wielu uczniów jest podłączonych do Facebooka bez przerwy i mimo, że klasa może robić na nauczyciela wrażenie względnie spokojnej, w rzeczywistości w sieci może toczyć się ożywiona dyskusja, wzmagająca się intensywnie na każdej przerwie, a niekiedy nawet i na lekcji, gdy tylko nauczyciel nie patrzy.

W okresie gimnazjalnym wszystkie te zjawiska osiągają największe nasilenie. Dlatego tak ważne jest, aby już dla uczniów pierwszej klasy prowadzić zajęcia, pozwalające im lepiej zrozumieć mechanizmy cyberprzemocy i poprzez to w większym stopniu powstrzymać się od jej wykorzystywania. Często bowiem przemoc ta wynika z braku odpowiedniego poziomu empatii, niezrozumienia emocji innych osób i własnego strachu agresorów, kamuflowanego poprzez działania mające na celu poniżenie kolegów i koleżanek.

Scenariusz lekcji

Lekcja ta została zaprojektowana z myślą o uczniach klasy pierwszej gimnazjum, jest jednak także adekwatna dla większości uczniów klas drugich i trzecich. Dotyka ona tematu bardzo trudnego dla uczniów w tym wieku, bo wymagającego introspekcji i uruchomienia empatii – dlatego też ważne jest zbudowanie w jej trakcie przez nauczyciela atmosfery autentycznej, szczerej rozmowy. Lekcja bowiem będzie skuteczna wychowawczo i edukacyjnie, wyłącznie w momencie, w którym uczniowie otworzą się i poczują, że mogą zaufać nauczycielowi.

Lekcja opiera się na doświadczeniu przez uczniów mechanizmu etykietowania, a także obejrzeniu filmu, dostarczonego razem ze scenariuszem.

Założeniem lekcji jest uzmysłowienie uczniom, w jaki sposób działają mechanizmy przemocy rówieśniczej i negatywnego etykietowania. Zajęcia nie koncentrują się wyłącznie na agresji w Internecie, ta bowiem jest wyłącznie częścią zjawiska i zwykle towarzyszy agresji i szykanowaniu w prawdziwym życiu, czy to na terenie szkoły, czy też poza jej obrębem. Dlatego też autorzy scenariusza wychodzą z założenia, że jedynym sposobem na powstrzymanie cyberprzemocy jest nauka radzenia sobie z przemocą rówieśniczą jako taką – i niniejszy scenariusz skierowany jest na rozwiązywanie szerszego problemu, czyli agresji pomiędzy uczniami, niezależnie od jej formy.

Metody pracy

Lekcja ta opiera się na pracy warsztatowej nauczyciela z całą klasą oraz na dyskusjach w grupach. Całość lekcji ma mieć charakter mocno aktywny i nastawiony na wspólne wypracowywanie treści, nie zaś na przekaz ze strony nauczyciela.

W trakcie lekcji uczniowie wezmą udział w jednym zadaniu, a także obejrzą film, przygotowany specjalnie na potrzeby tych zajęć.

Więcej informacji na temat wykorzystywanych metod znajdziesz w dalszej części scenariusza poświęconej metodyce pracy.

Cel lekcji

Zrozumienie przez uczniów, że agresja rówieśnicza w Internecie jest tak samo bolesna, jak ta w prawdziwym świecie.

Uświadomienie sobie przez uczniów, jakie są sposoby radzenia sobie z agresją kolegów i koleżanek.

Efekty kształcenia

W zakresie wiedzy:

uczniowie wiedzą, że agresja rówieśnicza w Internecie jest równie szkodliwa jak w prawdziwym świecie

uczniowie wiedzą, jaka jest najlepsza strategia radzenia sobie z agresją rówieśniczą

W zakresie umiejętności:

uczniowie potrafią świadomie powstrzymać się od działań agresywnych wobec kolegów i koleżanek

uczniowie potrafią odpowiednio zareagować w przypadku bycia ofiarami agresji

W zakresie postaw:

uczniowie są w stanie kwestionować zachowania grupowe, prowadzące do agresji rówieśniczej

Do przygotowania przed lekcją

Przed lekcją przygotuj materiały do zadania z etykietkami, opisane w załączniku 1.

W trakcie lekcji będzie wyświetlany film. Będziesz więc potrzebować laptopa z połączeniem do Internetu, rzutnika, a także odpowiednich do wielkości klasy głośników.

Przebieg lekcji

Poniższy przebieg lekcji opisany jest w wersji wykorzystującej tradycyjne narzędzia (zwykła tablica i przyczepiane do niej kartki papieru). Możesz też przeprowadzić lekcję w wersji wykorzystującej narzędzia cyfrowe - zaadaptuj wówczas plan scenariusza do dostępnych Ci sprzętów i aplikacji.

5 min.

Sprawy organizacyjne

- 1 Sprawdzenie obecności.
- 2 Inne sprawy organizacyjne.

15 min.

- 3 Powiedz uczniom, że wezmą udział w zadaniu, w którym będą budować wieżę. Poproś o zgłoszenie się pięciu ochotników.
- 4 Przeprowadź zadanie i omów je, zgodnie z instrukcją w załączniku 1.
- 5 Po zakończeniu zadania, przed przejściem do kolejnego etapu lekcji, możesz pozwolić klasie na jeszcze chwilę rozmowy, o tym, co się wydarzyło, jeżeli dzieci będą tego potrzebować dla przetworzenia pierwszej części zajęć.

10 min.

Strategie działania dla uczniów będących ofiarami przemocy rówieśniczej

- 6 Zapytaj klasę, co ich zdaniem powinna zrobić osoba, która jest w jakiś sposób prześladowana lub etykietowana przez kolegów. Spróbujcie wspólnie wypracować jedną lub dwie strategie działania. Pomocny w tym może być opis zawarty w załączniku 2., jeśli dzieci będą tego potrzebować dla przetworzenia pierwszej części zajęć.

13 min.

Film

- 7 Zapowiedz uczniom, że za chwilę pokażesz im krótki film, ilustrujący temat dzisiejszej lekcji.
- 8 Włącz film.
- 9 Po jego zakończeniu omów krótko wrażenia klasy – możesz użyć do tego schematu umieszczonego w dalszej części scenariusza.

Film, dostępny razem ze scenariuszem na platformie Cyfrowobezpieczeni.pl

2 min.

Podsumowanie

10

Podsumuj lekcję, zwracając im uwagę na jeden podstawowy wniosek: **agresja w Internecie i agresja w prawdziwym życiu niczym się nie różnią. Zawsze kogoś ranią i robią mu krzywdę.**

Załącznik 1: Zadanie „Etykietki”

W zadaniu tym uczniowie będą budowali z prostych materiałów wieżę, mając jednocześnie na czołach wypisane role, zgodnie z którymi ma ich traktować grupa. Celem zadania jest pokazanie im, w jaki sposób działa mechanizm etykietowania i jak bardzo jest on niesprawiedliwy.

Do realizacji tego zadania będziesz potrzebować:

- ▶ 20 słomek do napojów,
- ▶ Kilkadziesiąt wykałaczek,
- ▶ 1 rolkę plasteliny,
- ▶ Miarka centymetrowa, o długości co najmniej 70 cm,
- ▶ 7 opasek, które możesz założyć na czoła uczniów – możesz je wyciąć z papieru i przewlec przez nie sznurki, na których napiszesz dużymi literami role uczniów.

Ustaw razem dwie ławki na środku klasy i poproś ochotników, aby usiedli wokół nich na krzesłach. Powiedz, że za chwilę każdemu z nich nałożysz im na czoła opaski z wypisanymi rolami, które będą pełnić. Opasek tych nie wolno zdejmować przez cały czas wykonywania zadania, a innym członkom grupy nie wolno mówić, co ktoś ma wypisane na swojej opasce. Nałóż je uczniom na czoła tak, aby osoba, której nakładasz nie widziała, co ma wypisane na swojej „etykiecie”, ale by widzieli to wszyscy inni. Powiedz im, że pozostałym nie wolno mówić, jaką rolę otrzymali ich koledzy czy koleżanki.

Daj uczniom materiały do budowy wieży (słomki, wykałaczki i plastelinę) oraz miarkę do pomiaru wysokości i powiedz, że ich zadaniem jest teraz zbudowanie wieży o wysokości 70 cm. **W trakcie budowania wieży mają uważnie patrzeć na etykietki kolegów i koleżanek i traktować ich tak, jakby to, co mają na etykietce było prawdą.** Jeżeli w trakcie wykonywania zadania nie będą tego robić, przypomnij im o tym poleceniu.

Powiedz reszcie klasy, aby uważnie obserwowała to, co będzie się działo – zaproś ich do podejścia jak najbliżej. Mogą patrzeć, ale nie wolno im komentować, a zwłaszcza mówić, co uczniowie mają na swoich etykietach.

Na etykietach powinny znajdować się następujące role:

- Ekspert – zna się na budowlach
- Leń – nic mu się nie chce
- Szef – on mówi, co mamy robić
- Dobry kolega – zawsze chętnie pomoże
- Niedorajda – ciągle coś psuje

Rozdając rolę, zachowaj bardzo dużą uważność! Jeżeli w grupie budującej jest osoba, która w klasie pełni rolę ofiary, daj jej jedną z pozytywnych opasek. Zadbaj o to, aby niechęć nie pogłębić etykiety, którą ktoś w klasie już naprawdę nosi.

Gdy grupa skończy budować, niezależnie od tego, czy uda się im zbudować wieżę, czy nie, poproś, by nie ściągali jeszcze opasek.

Omów zadanie, według następującego schematu:

- Spytaj po kolei każdego z uczniów, jak się czuł traktowany przez grupę w trakcie wykonywania zadania.
- Zapytaj, czy wie, jaką pełnił rolę. Daj mu przez chwilę zgadywać, po czym pozwól na zdjęcie opaski.
- Przejdź do kolejnej osoby.
- Gdy role wszystkich będą już jasne powiedz głośno i wyraźnie „*To były tylko role, teraz jesteście znowu sobą*” i schowaj, albo odłóż gdzieś dalej opaski.
- Poproś o komentarze do zadania także tych uczniów, którzy nie brali udziału w zadaniu.
- Porozmawiaj z klasą o tym doświadczeniu, co o tym sądzą i jakie spostrzeżenia mogą z tego wyciągnąć. Warto, aby w dyskusji tej pojawiły się trzy wnioski:
 - Etykiety, nawet niezasłużone bardzo łatwo mogą do kogoś przyrosnąć – i zostać na długi czas. Ale etykieta nie jest tym człowiekiem – można z niej wyjść.
 - Można zrobić komuś dużą krzywdę, traktując go gorzej, dlatego, że tak traktują go inni. Krzywda jest tym większa, im więcej osób się tak zachowuje.
 - Nie należy poddawać się etykietce, nadawanej nam przez grupę, jeżeli nam się ona nie podoba. Możemy chcieć ją zmienić.

Warto, aby ten ostatni wniosek padł na końcu, ponieważ pozwoli on łatwo przejść do kolejnej części lekcji.

Załącznik 2: Strategie dla uczniów, będących ofiarami przemocy rówieśniczej

W przypadku przemocy w Internecie, pierwszą reakcją ucznia powinno być zgłoszenie nieodpowiednich treści do administracji serwisu, na którym się pojawiły. Jest to możliwe zarówno na Facebooku jak i na większości popularnych wśród dzieci portali – działanie to uniemożliwi łatwe rozpowszechnianie większości takich treści. W przypadku otrzymywania wulgarnych wiadomości, uczeń może też zablokować nadawcę i uniemożliwić mu dalszy kontakt. Jednocześnie powinien utrwalić otrzymane wiadomości i negatywne wpisy, na przykład używając funkcji „zrzut ekranu” – będą one bardzo potrzebne, jeżeli okaże się konieczne powiadomienie policji.

Jeżeli te działania nie pomogą, uczeń powinien bowiem zwrócić się do kogoś dorosłego z prośbą o wsparcie. Może być to nauczyciel, mogą być rodzice, a w skrajnych sytuacjach, może to też być policja. Wszystkie te działania dają szansę na szybką reakcję i przerwanie przemocowej sytuacji.

Problem jest jednak trudniejszy w momencie, w którym przemoc ta nie ma charakteru jednorazowego, ostrego ataku, a przybiera formę długotrwałego, choć nie bardzo dotkliwego nękania, prowadzącego do obniżania samooceny ucznia i niszczenia jego pozycji w grupie. Wówczas ostra interwencja dorosłych może pomóc w jednej konkretnej sytuacji, ale nie rozwiąże długotrwałego problemu relacji ucznia z jego otoczeniem.

Z czasem większość oprawców przestaje gnębić swoich kolegów – wiąże się to z ich dojrzewaniem i rozwojem empatii, która powoduje, że zaczynają rozumieć, jaką krzywdę robią. Ten proces wymaga jednak czasu i zwykle kończy się dopiero w starszych klasach szkół ponadgimnazjalnych. Warto go przyspieszać, prowadząc z uczniami warsztaty, budujące ich świadomość emocji, empatii i umiejętność pozytywnego funkcjonowania w grupie – trzeba mieć jednak świadomość, że wyćwiczenie tych umiejętności nie jest zadaniem łatwym ani szybkim.

Na szczęście również osoba, która jest poddana takiej agresji nie jest bez wpływu na swoją sytuację. Może przyjąć różne strategie działania, które pozwolą jej zmienić negatywną etykietę nadaną przez klasę i poradzić sobie z tym problemem. Najczęściej wymaga to jednak wsparcia kogoś dorosłego, kto doradzi i pomoże uczniowi spojrzeć z perspektywy na całą sytuację.

Najlepszą strategią jest wówczas dla ucznia znalezienie w sobie jakiejś mocnej strony, którą docenią również jego koledzy. Jeżeli osoba atakowana ma jakiś

talent sportowy, jego rozwinięcie może spowodować, że stanie się cennym członkiem klasowej drużyny (np. piłkarskiej albo koszykarskiej), a poprzez to agresja kolegów może zmienić się w podziw lub przynajmniej sympatię. I nie jest tu kluczowe, czy dany uczeń dotychczas przejawiał takie zdolności – być może po prostu nie miał nigdy okazji rozwinąć skrzydeł. Talenty mogą mieć też inne formy. Może okaże się, że ktoś jest w stanie świetnie kręcić filmy, grać na gitarze lub ma inny talent artystyczny. A być może jego zdolności ulokowane są w sferze związanej ze światem cyfrowym – obszarem, który jest dzisiaj ważniejszy niż kiedykolwiek wcześniej.

Co ważne, na każde dziecko można spojrzeć jako na utalentowane. Nie zawsze ten talent będzie ogromny, nie zawsze będzie też łatwy do odnalezienia – każde dziecko ma jednak coś, w czym czuje się dobrze, coś, co może być jego pasją. Wsparcie w rozwinięciu tej pasji i przekucie jej na mocną stronę także w kontaktach z kolegami wymaga jednak obecności i zaangażowania dorosłych, w tym szczególnie nauczycieli.

Odnalezienie przez gnębionego ucznia swojej mocnej strony ma co najmniej dwie zalety. Po pierwsze może sprawić, że koledzy spojrzą na niego z nowej perspektywy, a poprzez to dawna etykieta zostanie zapomniana. Po drugie, nowe zainteresowania mogą pociągnąć za sobą znalezienie sobie nowej grupy odniesienia, na przykład w klubie sportowym, albo w zespole muzycznym. Grupa ta będzie doskonałą odtrutką na negatywne doświadczenia, których uczeń może doznawać w szkole. I nawet, jeżeli prześladowania w szkole będą jeszcze trochę trwałe, będą miały mniejszy wpływ na ofiarę. I właśnie przez to mogą osłabnąć, bo jednym z podstawowych bodźców, stymulujących agresorów do agresji jest to, że widzą, iż ich działania są skuteczne i pozwalają poniżyć ofiarę – gdy agresja przestanie być skuteczna, przestanie być też potrzebna i może się szybko skończyć.

Załącznik 3: Schemat omówienia filmu

Po zakończeniu filmu, omów go z uczniami według następującego szablonu (możesz go rzecz jasna modyfikować, w zależności od potrzeb):

- ▶ Zapytaj uczniów, dlaczego ktoś może chcieć negatywnie komentować czyjeś zdjęcia i wpisy w Internecie. Zbierz kilka powodów, możesz je też wypisać na tablicy.
- ▶ Zapytaj, jak mogą czuć się osoby, na temat których takie negatywne komentarze będą się pojawiać, albo osoby, którym będzie w jakiś inny sposób robiona przykrość w Internecie.
- ▶ Zapytaj uczniów, czy uważają, że takie zachowania w Internecie są podobne do negatywnych zachowań w prawdziwym świecie, takich jak przezywanie, dokuczanie itp.? Jeżeli nie będą widzieli podobieństwa, pokaż im, że skutki są zawsze podobne – i prowadzą do tego, że komuś jest przykro, czuje się nieszczęśliwy.
- ▶ Jeżeli klasa dobrze przyjmowała temat i uważasz, że jest wystarczająco dojrzała, opowiedz uczniom historię Dominika z Bieżunia, wspomnianą we wprowadzeniu do scenariusza. Pokieruj rozmowę na próbę zrozumienia tego, jak musiał czuć się ten chłopiec, że postanowił popełnić samobójstwo. Jeżeli natomiast w pewnym momencie poczujesz, że klasa nie potrafi już na poważnie traktować tematu, zakończ omówienie na punkcie trzecim.

Etykietowanie uczniów

Przemoc – czy to w świecie realnym, czy w Internecie – ma charakter szczególnie dotkliwy, jeżeli dotyczy jednego ucznia przez długi czas. A mechanizmem, który powoduje, że klasa lub jakaś jej część bierze sobie na cel jedno dziecko jest tzw. etykietowanie. Negatywne etykietowanie oznacza, że zostaje mu przypisana przez innych uczniów jakaś opinia, która redukuje jego wartość i tworzy z niego kogoś niższej kategorii. Etykieta może nawiązywać do jego wyglądu, cech, zachowań, ale czasami może też być nadana całkowicie arbitralnie, po prostu siłą perswazji prowodyra takiego zjawiska. Uczeń może zostać nazwany „szmatą”, „frajerem”, „pedałem” lub też w inny sposób, mający na celu go poniżyć. Może mieć także przezwisko, którego nie lubi, które pojawi się wskutek jakiegoś zabawnego w oczach agresorów skojarzenia. Agresja, która zwykle jest następstwem takiego etykietowania jest zwykle skierowana wobec obrazu ucznia, który wytworzyli agresorzy – ale cierpi prawdziwe dziecko.

Najbardziej niebezpieczną cechą etykietowania jest to, że w etykietę jest w stanie uwierzyć także sam uczeń. Jeżeli całe otoczenie będzie wmawiało mu, że nie jest nic wart, że stanowi gorszy rodzaj osoby, że tak naprawdę zasłużył na ataki samym faktem, że żyje i chodzi do szkoły, wówczas zaczyna dostosowywać się do roli, którą wyznaczają mu oprawcy. Jeżeli zostanie uznany za niezdarę, może z nerwów zacząć zachowywać się w sposób faktycznie niezdarny, budząc dalszą pogardę agresorów. Uczeń uznany za głupiego, może przestać się odzywać, a uczeń uznany za ciamajdę przestanie aktywnie angażować się w gry zespołowe na w-fie – w każdym z tych przypadków potwierdzając zdanie oprawców i wchodząc w narzuconą przez nich rolę.

Etykieta pozwala też niestety budować koalicję wrogów wokół ucznia. O ile bowiem w kontakcie z realnym dzieckiem każdy z jego kolegów mógłby wyrabiać sobie własne, czasami też pozytywne zdanie, etykieta pozwala jednoznacznie opisać go dla grupy i narzucić jej, że ma go traktować źle. Dlatego etykietowanie negatywne ma tak potężną siłę i bywa wykorzystywane nie tylko przez dzieci, ale też przez dorosłych przywódców, szukających wspólnego wroga, a nawet w mechanizmach społecznych dotyczących całych społeczeństw i narodów.

Ze względu na siłę tego zjawiska zaproponowaliśmy zrealizowanie w ramach niniejszego scenariusza zadanie poświęcone etykietkom – jego przeprowadzenie

nie uodporni oczywiście uczniów na to zagrożenie, ale pozwoli im w pewnym przynajmniej stopniu je sobie uświadomić. Co zaś najważniejsze, uczniowie, którzy są ofiarami takich właśnie negatywnych etykiet, będą potrafili lepiej zrozumieć proces, któremu są poddani i być może łatwiej będzie im dzięki temu poradzić sobie z jego przerwaniem.

? > **Jakie formy może przyjmować cyberprzemoc?**

W przeciwieństwie do tradycyjnej przemocy rówieśniczej, która zwykle sprowadzała się do agresji fizycznej lub słownej, cyberprzemoc dysponuje niestety znacznie większym spektrum instrumentów. Obejmują one:

- ▶ Wulgarne wpisy w Internecie, zwłaszcza na portalach społecznościowych – często umieszczane w miejscach publicznych, takich jak profil ofiary przemocy, lub też zamknięta grupa klasowa na Facebooku, albo Fanpage szkoły.
- ▶ Anonimowe wiadomości, zawierające wulgaryzmy, groźby lub inne komunikaty mające poniżyć i zastraszyć ofiarę – wysyłane mogą być zarówno z fałszywych kont na portalach społecznościowych, jak też i mailem, a nawet smsem.
- ▶ Umieszczanie w Internecie zdjęć lub filmów ofiary wbrew jej woli, czasami dodatkowo tak spreparowanych, by ją ośmieszyć lub poniżyć. Uczniowie mogą robić sobie zdjęcia dość prosto, przy użyciu telefonów komórkowych i natychmiast umieszczać je w sieci.
- ▶ Tworzenie kompromitujących, ośmieszających lub w inny sposób atakujących ofiarę stron, profili i innych węzłów komunikacyjnych, ściągających uwagę otoczenia – smutnym przykładem takich zachowań było tworzenie już po śmierci Dominika z Bieżunia stron o nazwach takich jak: „Dominik – dobrze, że zdechł”.
- ▶ Włamywanie się na konta pocztowe lub profile społecznościowe ofiary – i w jej imieniu rozsyłanie negatywnych treści do otoczenia. Alternatywną formą takiego działania jest tworzenie fałszywych profili, np. w mediach społecznościowych i podszywanie się pod ofiarę agresji, aby ją ośmieszyć w otoczeniu.

Co ważne, cyberprzemoc różni się od tradycyjnej przemocy także charakterystyką agresora – nie wymaga bowiem siły fizycznej, a jedynie zdolności odpowiedniego posługiwania się technologiami cyfrowymi i pewnej dozy złej woli. Powyższy katalog nie wyczerpuje też wszystkich możliwych form cyberprzemocy, zwłaszcza, że pojawianie się nowych technologii i nowych możliwości wykorzystywania Internetu, zapewne będzie skutkowało także pojawianiem się nowych form agresji.

Kluczowym czynnikiem, napędzającym cyberprzemoc jest wrażenie anonimowości sprawcy. Wielu osobom, zwłaszcza młodym, wydaje się, że podając fałszywe dane przy tworzeniu maila czy profilu na Facebooku są już ukryte. To skłania ich do zachowań bardziej radykalnych i agresywnych niż te, na które pozwoliliby sobie w prawdziwym świecie.

Anonimowość ta jednak jest bardzo pozorna. Odpowiednie służby, włączając w to policję, są w stanie zlokalizować bez większego problemu sprawcę agresji. Dlatego też w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa ucznia i złamania prawa, sprawę należy zgłosić policji. Należy o tej możliwości również poinformować uczniów – sama świadomość tego, że agresorzy mogą zostać zidentyfikowani powinna działać na nich prewencyjnie i zniechęcać do przemocy w sieci.

Co robić, gdy nauczyciel dostrzeże pojawienie się cyberprzemocy

Mimo najlepszych chęci i starań wychowawcy oraz innych nauczycieli, w wielu szkołach może pojawić się agresja i przemoc rówieśnicza, zarówno na terenie budynku szkoły, jak i w sieci. Ponieważ rolą szkoły jest zapewnienie bezpiecznego i przyjaznego środowiska edukacyjnego, kadra pedagogiczna powinna w odpowiedni sposób na to zareagować. Nie jest to jednak proste, zwłaszcza, że w tym wieku uczniowie często, mimo oczywistości sytuacji będą starali się ją trywializować i negować – dotyczy to nawet ofiar agresji. Takie zachowania są najczęściej potrzebą zachowania twarzy i swoiście pojmowanej lojalności grupowej, mówiącej, że problemy nastolatków powinni oni rozwiązywać we własnym gronie. Często także dzieci będą bały się ujawniać swoje problemy, nie mając żadnych dowodów i nie wiedząc, w jaki sposób mogą udowodnić prawdziwość swoich oskarżeń w taki sposób, by się nie ośmieszyć. Tak więc, nauczyciel chcący zareagować na nękanie któregoś z uczniów nie ma łatwego zadania.

W większości sytuacji dotyczących tradycyjnej agresji w świecie rzeczywistym, nazwanie sprawy wprost i pokazanie uczniom swoich obserwacji nie rozwiąże problemu. Nawet, jeżeli w wyniku rozmowy z nauczycielem przestaną źle traktować ofiarę agresji w obecności dorosłych, przemoc dalej może mieć miejsce poza zasięgiem wzroku nauczyciela.

Cyberprzemoc tworzy tutaj nową sytuację, ponieważ dowody agresji są bardziej widoczne i możliwe do utrwalenia – nawet, jeżeli autor obraźliwego wpisu na Facebooku go skasuje, jest możliwe wcześniejsze dokonanie „zrzutu ekranu” i uzyskanie w ten sposób dowodu negatywnego zachowania. Nauczyciel

wprawdzie zwykle będzie wykluczony przez nadawcę z grona odbiorców agresywnych treści, ale inni uczniowie mogą mu je udostępnić.

Przed podjęciem interwencji nauczyciel musi rzetelnie ocenić sytuację i dobrać skalę interwencji do poziomu zagrożenia ucznia. Inaczej należy zareagować na niewybredny żart opublikowany na profilu ucznia przez kolegów, czy niemiły komentarz pod zdjęciem koleżanki z klasy, a inaczej na sfilmowanie ucznia, bez jego zgody, przez kolegów w krępującej sytuacji, np. w szatni i umieszczenie takiego filmu w Internecie.

Jeżeli nauczyciel ma pewność naruszenia prawa, nie może pozostać bezczynny. Nowelizacja kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 2011 jasno określa cyberprzemoc i stalking za zachowania zabronione pod groźbą kary, wynoszącej nawet 3 lata w więzieniu. I chociaż należy odróżnić zwykłe przekomarzanie się uczniów w sieci od realnej przemocy, w każdej niepokojącej sytuacji należy dokładnie się przyjrzeć, czy nie została przekroczona granica bezpieczeństwa ucznia.

W sytuacji realnego zagrożenia dziecka poprzez cyberprzemoc, rozumianą jako uporczywe nękanie, a także naruszanie jego prywatności, szkoła powinna podjąć działania w trzech obszarach:

1

Przede wszystkim doprowadzić do zablokowania wulgarnych lub ośmieszających ucznia treści w Internecie

Na Facebooku jest to możliwe za pomocą przycisku „Zgłoś” dostępnego po rozwinięciu opcji przy każdym wpisie. Na większości innych portali także istnieją odpowiednie formy zgłaszania, a w przypadku innych stron internetowych policja jest w stanie doprowadzić do usunięcia treści poprzez kontakt z administracją strony.

2

Rozmowę dyscyplinującą ze sprawcą przemocy

Jeżeli wiadomo, kto nim jest - lub też jego wykrycie przy wsparciu policji i następnie przeprowadzenie odpowiedniej rozmowy. W trakcie takiej rozmowy nauczyciel lub dyrektor powinien jednoznacznie postawić granice i wskazać, które zachowania są niedopuszczalne. Warto także mieć dowody, np. w postaci zrzutów ekranu, które będzie można pokazać uczniowi. Ważne jest także wyjaśnienie uczniowi, jakie mogą być dalsze konsekwencje jego działań, jeżeli natychmiast nie zmieni swojego zachowania.

W sytuacji, w której sprawca przemocy jest nieznany lub też sprawa kwalifikuje się jako wykroczenie lub przestępstwo, należy powiadomić policję. Z formalnego punktu widzenia, może zrobić to szkoła, lub sam pokrzywdzony – biorąc jednak pod uwagę, że zwykle ofiary cyberprzemocy są zastraszone i poddane presji

rówieśniczej, należy potraktować zgłoszenie sprawy do organów ścigania jako zadanie szkoły.

3

Wsparcie dla ofiary przemocy

Dzieci, które doznały osobistej krzywdy w postaci przemocy w sieci, potrzebują wsparcia i poczucia akceptacji. W trudniejszych sytuacjach konieczna będzie pomoc szkolnego psychologa. Jednocześnie, tak, jak wcześniej opisywaliśmy w załączniku 2 do scenariusza lekcji, rekomendujemy przede wszystkim podjęcie działań skierowanych na wzmocnienie ucznia, będącego ofiarą przemocy rówieśniczej. Szczególnie wartościowa będzie pomoc w odnalezieniu jego mocnych stron, na których uczeń będzie w stanie zbudować lepszy, mocniejszy obraz samego siebie i dzięki temu, lepszą pozycję w klasie. Samo objęcie wsparciem emocjonalnym przez dorosłych może nie wystarczyć – gdy wsparcie to się skończy, uczeń będzie musiał bowiem wrócić do tej samej klasy, w której spotkała go krzywda. By sobie poradzić z taką sytuacją, potrzebne jest wzmocnienie jego osobistego poczucia wartości, a najlepszym do tego fundamentem będzie odkrycie własnych silnych stron i poprzez to nowej pasji, która może stać się jego atutem w relacjach z kolegami i koleżankami.

Relacje między dziećmi a rodzicami jako najważniejszy bezpiecznik

Problemy z adaptacją do grupy i umiejętność poradzenia sobie z presją grupową są znacznie łatwiejsze do przejścia, jeżeli dziecko ma w tym czasie mocne oparcie w rodzicach. Co ważne, owo oparcie nie oznacza wyłącznie bezwarunkowej akceptacji i miłości rodziców – ale także umiejętność szczerej, autentycznej rozmowy, opartej na zaufaniu pomiędzy dorosłymi a dziećmi.

Jeżeli dziecko ufa swoim rodzicom, a oni odwzajemniają się za to szczerością i bez oceniania będą potrafili rozmawiać nawet o trudnych sprawach, dziecko przedstawi im obraz swoich problemów, których doświadczą w szkole. Największym problemem jest dla rodziców umiejętność odpowiedniego zbalansowania między całkowitą akceptacją tego, co robi i mówi dziecko a umiejętnością krytycznej oceny. Chodzi o to, aby z jednej strony słuchać dziecka i mu wierzyć, a z drugiej potrafić zadać czasami trudne pytanie, które przebiję się na przykład przez barierę wstydu i pozwoli dziecku się otworzyć.

Należy pamiętać, że okres dojrzewania, a zwłaszcza ta jego część, która przypada na lata gimnazjum, charakteryzuje się olbrzymimi zmianami w zachowaniu dziecka i przebudowywaniu jego relacji z rodzicami. To naturalne: dziecko w tym wieku zaczyna robić pierwsze kroki w kierunku niezależności, wypracowuje

własny system wartości, zmieniają się jego potrzeby – wszystko to powoduje, że rodzice także muszą wykonać sporą pracę, aby przestawić się na ten nowy, zupełnie inny tryb współistnienia z młodym człowiekiem. Dlatego też często relacja między dziećmi a rodzicami ulega zachwianiu w tym etapie; niestety jednocześnie jest to też okres, kiedy młody człowiek wsparcia od rodziny bardzo potrzebuje, żeby ułożyć sobie w spójną całość wszystko to, czego doświadcza. Ale, by taka pomoc mogła zostać zaoferowana przez rodziców, obie strony muszą wypracować nowy, akceptowalny dla nich język rozmowy. Musi być on oparty już nie na całkowitej dominacji rodziców, która miała miejsce w latach wcześniejszych, ale na stopniowo kształtującej się autonomii nastolatka. Rodzice muszą zaakceptować fakt, że ich dziecko może mieć inne zdanie na różne tematy i musi wielu decyzji spróbować samodzielnie – nawet jeżeli będą one błędne. Dziecko zaś powinno przyjąć, że choć jego sfera wolności mocno się poszerza, to nadal jest zależne od rodziców i pod bardzo wieloma względami musi się z nimi liczyć i szanować ich zdanie.

Im bardziej produktywne, szczere i wzajemnie wspierające będą relacje pomiędzy rodzicami i dziećmi w tym okresie, tym większa jest szansa, że dziecko, gdy pojawią się problemy z rówieśnikami, będzie potrafiło o tym opowiedzieć i podzielić się swoim smutkiem i bólem. Niestety, jeżeli w domu rodzinnym nie znajdzie przestrzeni do rozmowy na temat własnych problemów, prawdopodobnie pozostanie z nimi samo i będzie musiało sobie radzić, przyjmując taką strategię, jaką samo wymyśli. Tym ważniejsza staje się wówczas relacja pomiędzy gimnazjalistami a ich nauczycielami. I choć jest równie trudna do zbudowania, jak relacja dzieci z rodzicami, to jej obecność może stanowić drugi, istotny bezpiecznik, chroniący przed negatywnymi skutkami przemocy rówieśniczej.

Szkoła nie ma zbyt wielu narzędzi do wspierania rozwoju relacji między rodzicami a dzieckiem – dlatego pod koniec tego dokumentu opisujemy kilka możliwych działań, pozwalających zaangażować rodziców we wsparcie uczniów w radzeniu sobie z przemocą rówieśniczą, zarówno w świecie rzeczywistym, jak i w sieci.

Informacje metodyczne

Zadania grupowe

W trakcie lekcji mieć miejsce będzie zadanie grupowe „etykiетки”. Przeprowadzone ma być w tak zwanej konwencji „akwarium”, a więc sytuacji, w której grupa uczniów na środku sali realizuje jakieś zadanie, a pozostali członkowie klasy przyglądają się ich pracy. Taka formuła pracy pozwala nauczycielowi skupić uwagę całej klasy na tych aspektach sytuacji, które uzna za najważniejsze, a jednocześnie utrzymuje dynamikę charakterystyczną dla pracy w podgrupach.

Dyskusja moderowana

W trakcie lekcji przez większość czasu zaplanowana jest rozmowa z dziećmi inicjowana przez nauczyciela. Założeniem takiej dyskusji, moderowanej przez nauczyciela jest możliwość swobodnej wypowiedzi uczniów na omawiany temat – rolą nauczyciela jest udzielanie głosu, a także jego ewentualne odbieranie, gdy jakaś wypowiedź jest zbyt długa lub nie na temat. Ze względu na to, że temat budzić będzie zapewne wśród gimnazjalistów różne emocje, warto, aby nauczyciel wprowadził na początku prostą zasadę „gdy jedna osoba mówi, reszta słucha” i konsekwentnie ją stosował.

Ważne jest także, aby w trakcie rozmowy nauczyciel nie oceniał od razu wypowiedzi uczniów i nie określał ich jako właściwe czy też poprawne. Nawet w wypadku błędnej wypowiedzi, najpierw należy pozwolić na reakcję pozostałym uczniom. I dopiero w momencie, w którym w oczywisty sposób nikt nie zareaguje na odpowiedź niepoprawną, rolą nauczyciela jest skorygować błędny tok myślenia. Wartością takiej strategii pracy jest znacznie większe zaangażowanie uczniów w dyskusję – im bardziej dominującą rolę przyjmie nauczyciel w trakcie wypowiedzi, tym mniejsza będzie gotowość uczniów do podzielenia się własnymi przemyśleniami.

Współpraca z rodzicami

Tak, jak wspomniano we wcześniejszych elementach, rodzice i ich dobre relacje z dziećmi są najważniejsze dla zapewnienia bezpieczeństwa dzieci w kontakcie z technologią. Dlatego też warto zaangażować rodziców w ten temat i zapewnić współpracę na takim poziomie na jakim będzie ona możliwa.

Większość rodziców jest świadomych istnienia przemocy rówieśniczej – wszyscy w końcu chodzili do szkoły. Jednakże upływ lat i fakt, że nawet ci, którzy byli ofiarami przemocy, wyrosli „na ludzi” może powodować ich nieco bardziej lekceważące podejście do tego tematu. Co ważniejsze, większość z nich nie będzie miała świadomości istnienia nowych zagrożeń, związanych z rosnącą popularnością narzędzi cyfrowych. Dlatego też, rekomendujemy następującą strategię współpracy z rodzicami w temacie cyberprzemocy:

1

Powiedz rodzicom o tym, że odbyła się lekcja opisana w niniejszym scenariuszu

Uświadomi to im, że temat ten jest ważny także z punktu widzenia szkoły. Najlepiej zrobić to w trakcie wywiadówki. Jednocześnie, jeżeli w danej klasie takie zjawisko nie występuje, należy zapewnić rodziców, że ich dzieci są bezpieczne i wyjaśnić, że lekcja miała charakter prewencyjny – pozwoli to uniknąć lawiny pytań i obaw, związanych z bezpieczeństwem ich dzieci. Skup się raczej na spokojnym opisanie zjawiska i wyjaśnieniu, że jest to rzecz dość powszechna wśród gimnazjalistów i zarówno szkole, jak i rodzicom powinno zależeć na takim wychowaniu dzieci, aby problem ten nie dotknął tej klasy.

2

Zaangażuj rodziców

Jeżeli wśród rodziców znajdzie się ktoś, kto ma odpowiednie przygotowanie do pracy z uczniami na taki temat (np. psycholog lub trener kompetencji miękkich) być może także mógłby przeprowadzić jakieś warsztaty na ten temat i porozmawiać z dziećmi. Rodzice często mogą wiele zaoferować szkole, jeżeli tylko da się im taką możliwość.

3

Jeżeli korzystacie z maila, możesz wysłać także rodzicom link do filmu, który obejrżeli uczniowie

Jest on dostępny w ramach platformy projektu Cyfrowobezpieczeni.pl. Możesz wysłać im także inne materiały, które uznasz za wartościowe.

4

Zadaj rodzicom zadanie domowe

Rozmowę ze swoimi dziećmi na temat tego, co działo się na lekcji, a także na temat tego, czy takie zjawiska mają miejsce w ich klasie. Zasugeruj rodzicom, że warto, aby unikali moralizowania i pouczania dzieci, a skupili się na rozmowie

i wysłuchaniu tego, co ich dziecko sądzi na ten temat. Sam fakt, że dziecko mogłoby się otworzyć przed rodzicami i powiedzieć o tym, że czasami różne zachowania jego kolegów sprawiają mu przykrość jest bardzo dużą wartością i wiele może dać zarówno dziecku, jak i jego relacji z rodzicami.

Dla wielu rodziców taka szczerza rozmowa ze swoimi dziećmi może być dużą trudnością. Jeżeli zorientujesz się, że tak faktycznie jest, nie naciskaj w żaden sposób – rodzice, którzy nie będą przygotowani do takiej rozmowy, mogą poprzez jej nieodpowiednie przeprowadzenie uzyskać efekt odwrotny do zamierzonego.

Zadania rozwojowe dla nauczyciela i literatura dodatkowa

Dla lepszego zrozumienia omawianego tematu, możesz wykonać jedno lub więcej spośród następujących zadań:

1

Przeczytaj książkę

„*Wszystkie dzieci są zdolne*” Geralda Huthera i Uli Hauser – rady w niej zawarte mogą być bardzo przydatne w razie konieczności wsparcia ucznia, który potrzebuje wzmocnić swoją pozycję w klasie.

2

Przeczytaj materiał

Na temat cyberprzemocy, opracowany przez Fundację Dzieci Niczyje pod adresem: <http://fdn.pl/podrecznik-jak-reagowac-na-cyberprzemoc>

3

Porozmawiaj

Jeżeli w szkole macie założone wi-fi dostępne dla uczniów, porozmawiaj z osobą odpowiedzialną za dostęp do Internetu w szkole (np. nauczycielem informatyki lub szkolnym informatykiem) na temat reagowania w sytuacji, w której dowiedzielibyście się o występowaniu cyberprzemocy.

4

Spotkaj się

Z dyrektorem szkoły na ten temat i ustalcie choćby nieformalną procedurę działania w sytuacjach, w których dowiecie się o występowaniu cyberprzemocy w Waszej szkole.

A series of horizontal lines for writing notes, spanning the width of the page below the header.

cyfrowo bezpieczni.pl
BEZPIECZNA SZKOŁA CYFROWA